

Obsah – to, o čem dílo vypovídá (o čem je)

Forma – způsob, jak je dílo zpracované

EUFONIE

- libozvučnost
- příjemné uspořádání zvuků v projevu (vysoký výskyt samohlásek, dvojhlasů ou, souhlásky l)
- "Ach v zemi krásnou, zemi milovanou, vlast' jedinou i v dědictví mi danou, v kolébku svou i hrob svůj, matku svou, v širou tu zemi, zemi jedinou." (K. H. Mácha: Máj)

KAKOFONIE

- nelibozvučnost
- uspořádání zvuků nepříjemné poslechu (často hlásky r, ř nebo k)
- "Už jede rytíř / v brnění kosti chrastí." (F. Halas: Vzkaz)

ZVUKOMALBA

- = onomatopoeie
- prostřednictvím slov vyjadřujeme zvuk (klap, klap)
- hlásky ve verši mají vyvolat dojem skutečného zvuku
- "Never more!" (E. A. Poe: Havran)
- „Řinčí řetězů hřmot“ (Karel Hynek Mácha)
- „Na topole podle skal zelený mužík zatleskal“ (Karel Jaromír Erben)

POINTA - překvapivý motiv, ukončení

ALITERACE

- opakování stejných hlásek na začátku sousedních slov
- plyne peníz po penízku, Mickey Mouse, Bugs Bunny, Povídám povídám pohádku

ANAFORA

- opakování slov na začátku veršů
- „Sto roků v šachtě žil, mlčel jsem,
sto roků kopal jsem uhlí...“ (Petr Bezruč)

EPIFORA

- opakování slov na konci veršů
- „Co to máš na té tkaničce
na krku na té tkaničce?“ (Karel Jaromír Erben)

INVERZE

- změněný slovosled, změněné pořadí slov
- „Drž se mě za ruku v zimě této“ (J. Nohavica: Mařenka)
- Čechy krásné, Čechy mé; krátký je život náš

GRADACE

- stupňování
- klimax: tu zní, tam volá a burácí; „kde je voda modravá a nebe modravé a hory modravější“ (Nezval)
- antiklimax: řítí se, pádí, běží

ŘEČNICKÁ OTÁZKA

- položená otázka, na kterou nečekáme odpověď
- „Kdo na moje místo, kdo zvedne můj štít?“ (Bezruč)

HYPERBOLA

- zveličování a přehánění skutečnosti, nadsázka
- „sto roků v šachtě žil, mlčel jsem“ (Bezruč - Ostrava)

EUFENISMUS

- příkrášlující pojmenování nepříjemné události, zjemňování, zlehčování
- „Až bude růst nade mnou tráva.“ (Bezruč)

DYSFEMISMUS

- zhrubění události
- zdechnul, chcíp

ELIPSA - vypouštění slov, které si můžeme domyslet

- Je šest [hodin]
- „Komus namíchala [jedu], neobživne více.“ (K. J. Erben: Kytice)

METAFORA

- přenesení významu na základě vnější skutečnosti
- její modré pomněnky na mě hleděly (oči), démanty noci (hvězdy), perly rosy (kapky)

METONYMIE

- přenesení významu na základě vnitřní souvislosti
- „a město čeká, úzkost ve zdech svých...“ (Jaroslav Seifert)
- posloucháme Mozarta (jeho hudbu)

SYNEKDOCHA

- nahrazení celku za část nebo části za celek
- celek místo části (totum pro parte)
 - celé město bylo na nohou (všichni lidé ve městě)
 - sál rázem ztichl (všichni v sále)
 - Otevřete! Policie! (Otevřete, tady policista!)
- část místo celku (pars pro toto)
 - mít střechu nad hlavou (mít domov)
 - hlava na hlavě (mnoho lidí)
 - „A v létě tyčí se tu kukuřičná zrna“ (vzrostlé kukuřice - V. Nezval)
 - měl plavý vlas (vlasy)

PERSONIFIKACE

- polidštění, přenesení lidských vlastností na zvířata či neživé věci
- „o lásce šeptal tichý mech“ (Mácha - Máj)

PŘIROVNÁNÍ – chytrý jako sova

EPITETON

- básnický přívlastek (pro představivost)
- e. constans - stálý přívlastek, čtenář jej očekává (hloupý Honza, bílé Vánoce)
- e. ornans - neočekávaný přívlastek (tři němé sudičky mu u kolíčky stály, zemřelá slova, stříbrný vítr)

OXYMORON

- pojmenování, která se vzájemně vylučují, kontrast, zdánlivá nelogičnost
- živá mrtvola, smutná radost, tichý hluk
- „mrtvé milenky cit“ (K. H. Mácha)

IRONIE - vyslovení opaku toho, co si myslíme

- ty tu máš ale pořádek
- „Oslí uši právě dobře ke koruně sluší“ (Borovský)

SARKASMUS - zesílená ironie

ALEGORIE – jinotaj, skryt pravý význam toho, co si přejeme sdělit (hlubší a skrytý význam) - bajky

SYMBOL

- znak pro jinou skutečnost (znak, znamení, emblém, která odkazuje na určitý význam)
- \$, dopravní značka, had (zlo), kříž (křesťanství)

ICH FORMA - vyprávění v první osobě

ER FORMA - vyprávění ve třetí osobě